

Institut Européen de Bioéthique

FOCUS

ABORTUS IN DE BELGISCHE GRONDWET:

Wat schuilt er achter dit symbool en wat zijn de uitdagingen voor onze samenleving?

SAMENVATTING

In België stellen verschillende parlementsleden voor om het recht op abortus in de Grondwet op te nemen. De recente ommezwaai in de Verenigde Staten en de uiteenlopende wetgeving op dit gebied in Europa doen hen beweren dat de toegang tot abortus momenteel in het gedrang komt. Het opnemen van abortus in de grondwet zou tot doel hebben het moeilijker te maken om het bestaande wettelijke kader in vraag te stellen. Deze maatregel zou echter aanzienlijke juridische en ethische gevolgen hebben. Deze nota gaat in op de gevolgen van een grondwettelijke verankering van abortus voor de begeleiding van vrouwen en koppels, voor de eerbiediging van de gewetensvrijheid van zorgverleners en voor de uitvoering van een daadwerkelijk beleid ter voorkoming van abortus.

Sinds 2024 zijn er door verschillende partijen diverse voorstellen ingediend om de Belgische grondwet te herzien en daarin het recht op abortus op te nemen; deze voorstellen worden momenteel in het federale parlement behandeld. Deze besprekingen zijn op 17 november 2025 in het parlement van start gegaan en zijn nog steeds aan de gang. Er worden ook verschillende hoorzittingen gehouden.

De vernietiging van de jurisprudentie in de zaak Roe v. Wade door het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten in juni 2022 – waardoor de keuze om de toegang tot abortus te liberaliseren of te beperken aan de afzonderlijke staten werd overgelaten – heeft ertoe geleid dat bepaalde voorstanders van een liberalisering van abortus hebben gesteld dat de toegang tot abortus onvoldoende zou worden beschermd, ook in Europa.

Deze beweringen hebben met name geleid tot een wijziging van de Franse grondwet in maart 2024. Artikel 34 bepaalt voortaan dat „de wet de voorwaarden vaststelt waaronder de aan de vrouw gegarandeerde vrijheid om een vrijwillige zwangerschapsonderbreking te ondergaan, wordt uitgeoefend".

In België zijn in dit verband verschillende voorstellen tot herziening van de Grondwet ingediend. Deze zijn met name gericht op het wijzigen van artikel 22 betreffende de eerbiediging van het privé- en gezinsleven, of artikel 23 dat onder meer betrekking heeft op het recht op gezondheid.

WAT ZIJN DE DOELSTELLINGEN VAN DE OPNAME VAN ABORTUS IN DE GRONDWET?

Hoewel abortus in de meeste Europese landen al wettelijk is erkend, werd de uitspraak van het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten in 2022 door sommigen aangevoerd als bewijs dat abortus in de grondwet moet worden verankerd als een grondrecht. Voorstanders van een dergelijke maatregel stellen dat het voor een politieke meerderheid die minder positief tegenover abortus staat, moeilijker zal zijn om de toegang ertoe te beperken door simpelweg de wet te wijzigen. Volgens de Belgische parlementsleden die de voorstellen hebben ingediend, is het doel dan ook om „rechtszekerheid" te bieden voor abortus, die zij in de huidige situatie als „bedreigd" beschouwen.

De voorgestelde teksten zijn in werkelijkheid bedoeld om verder te gaan dan louter een grondwettelijke verankering van het huidige wettelijke kader. De tekst van de PS stelt voor om „alle seksuele en reproductieve rechten" te beschermen, waaronder abortus en anticonceptie. Het voorstel van Anders beoogt op zijn beurt „grondwettelijke bescherming van het recht op zelfbeschikking" te bieden, met inbegrip van het „recht op euthanasie en abortus ", die als grondrechten worden beschouwd.

De MR stelt een artikel voor over het „recht om over het eigen lichaam te beschikken" – het enige voorstel dat afkomstig is van een partij uit de huidige federale meerderheid; dit zou als uitgangspunt kunnen dienen voor een discussie over een herziening van de Grondwet.

Ongeacht de gekozen formulering wordt de opname van abortus in de grondwet ingegeven door bepaalde juridische en politieke gevolgen die zouden voortvloeien uit de erkenning van abortus als recht.

Het ontstaan van een nieuw recht creëert logischerwijs een positieve verplichting voor de Belgische staat om de effectiviteit van dit recht te waarborgen. Bovendien zou het Grondwettelijk Hof bevoegd worden om te toetsen of wetten, decreten en verordeningen verenigbaar zijn met dit nieuwe grondrecht.

De opname van abortus in de Grondwet heeft ook, en ongetwijfeld vooral, een symbolische betekenis. De Grondwet is niet alleen een juridisch kader; zij verwoordt ook fundamentele beginselen waarop de samenleving zich baseert. De vraag is dan ook of abortus moet worden gezien als een grondbeginsel van onze samenleving.

OP WEG NAAR EEN HEROVERWEGING VAN DE GEWETENSVRIJHEID VAN ZORGVERLENERS?

Het beschouwen van abortus niet alleen als een grondrecht, maar volgens sommige voorstellen ook als een „volwaardige gezondheidszorg", zou eveneens gevolgen hebben voor de verhouding ervan tot de gewetensvrijheid van zorgverleners die zouden weigeren mee te werken aan een abortus. De grondwettelijke verankering van deze praktijk doet inderdaad de vrees ontstaan dat het recht op gewetensbezwaar van artsen en verloskundigen geleidelijk in vraag wordt gesteld. Dit recht zou in bepaalde situaties – met name bij een tekort aan zorgverleners – als minder beschermingswaardig kunnen worden beschouwd dan de toegang tot abortus.

Men kan zich overigens afvragen of een dergelijk effect in werkelijkheid niet juist wordt nagestreefd door sommige voorstellen tot grondwettelijke verankering.

De wens van de Franse regering om de specifieke gewetensclausule inzake abortus, zoals vastgelegd in de wet, af te schaffen – amper enkele maanden na de opname van abortus in de grondwet – illustreert op zeer concrete wijze dat een dergelijk risico geen hypothetisch risico is.

EEN SYMBOLISCHE OPNAME… DIE NIET AANSLUIT BIJ DE WERKELIJKHEID?

Door abortus uitsluitend vanuit het perspectief van een grondwettelijk recht te benaderen, worden de complexere realiteiten rondom deze praktijk vaak verdoezeld.

Deze symbolische opname in de grondwet gaat dus voorbij aan de ethische dimensie die inherent is aan de abortuskwestie, met name bij het afwegen van het belang van de vrouw tegen de plicht om het leven van kinderen in utero te beschermen.

Het reduceren van deze praktijk tot een individueel recht kan ook in tegenspraak lijken met de werkelijkheid die veel vrouwen ervaren, voor wie abortus een pijnlijke beslissing is, soms gepaard gaande met een gevoel van mislukking, verlies of leed. Uit de cijfers over abortus in België blijkt dat abortus allesbehalve een uitoefening van vrijheid is, maar vaak het gevolg is van sociale, familiale of materiële druk.[1]

HOE VERHOUDT DIT ZICH TOT HET BEGELEIDINGS- EN PREVENTIEBELEID?

Gezien deze ingewikkelde realiteit kunnen we ons afvragen welke impact de grondwettelijke verankering van abortus heeft op bepaalde beleidsmaatregelen ter begeleiding van de betrokken vrouwen en koppels.

Als abortus in de eerste plaats een recht is, hoe kunnen we dan nog de noodzaak rechtvaardigen om vrouwen te begeleiden die er gebruik van hebben gemaakt en die er kwetsbaar uitkomen?

Zal er bovendien nog enige politieke prioriteit worden gegeven aan middelen die vrouwen en koppels die met een ongewenste zwangerschap worden geconfronteerd, in staat zouden stellen deze zwangerschap voort te zetten? Een dergelijke ondersteuning zou ook volledige en objectieve informatie over de alternatieven en mogelijke hulpverlening omvatten.

Het risico is dus reëel dat een dergelijke maatregel een negatieve invloed heeft op het beleid van begeleiding van vrouwen, ondersteuning van het ouderschap en preventie van abortus.

HET RECHT OM OVER HET EIGEN LICHAAM TE BESCHIKKEN… TOT WAAR?

Sommige voorstellen beogen het recht op abortus in de grondwet te verankeren als integraal onderdeel van een ruimer recht „om over het eigen lichaam te beschikken", net zoals euthanasie, anticonceptie of medisch begeleide voortplanting.

Een dergelijke formulering beschouwt het lichaam als een soort object waarover elk individu „zou kunnen beschikken". Onder het mom van toestemming zou deze materialistische visie op het lichaam en de mens al snel kunnen leiden tot het tolereren – of zelfs legaliseren – van utilitaristische praktijken, zoals de betaalde donatie van geslachtscellen, menselijk lichaamsmateriaal of draagmoederschap.

Wie bepaalt immers de grenzen van het recht om over elk onderdeel van het eigen lichaam te beschikken? Wat abortus betreft, verhult deze formulering bovendien de realiteit van een dergelijke praktijk, die erin bestaat vrijwillig een einde te maken aan het leven van een ander mens.

[1] Nationale Commissie voor de evaluatie van de toepassing van de wet van 15 oktober betreffende de zwangerschapsafbreking verslag aan het Parlement (2022-2023), maart 2025, beschikbaar op www.health.belgium.be

HET RECHT OP ABORTUS IN RUIL VOOR DE AFSCHAFFING VAN DE SENAAT?

De wens om abortus als grondwettelijk recht te verankeren past ook in een politieke context van institutionele hervormingen. De federale regering van Arizona wil namelijk de Senaat afschaffen, wat een herziening van de grondwet vereist en dus de instemming van tweederde van de parlementsleden in de Kamer en de Senaat.

Van de oppositiepartijen heeft de PS haar stem voor de afschaffing van de Senaat afhankelijk gemaakt van een andere grondwetswijziging, namelijk de opname van het recht op abortus in de grondwet.

Hoewel de Franstalige meerderheidspartijen (MR en Engagés) hier voorstander van zijn, is de situatie aan de Nederlandstalige kant verre van zeker, met name in het geval dat deze opname in de grondwet gepaard zou gaan met een verlenging van de wettelijke termijn voor abortus tot 18 weken zwangerschap (tegenover 12 weken nu).

IS HET GRONDWETTELIJK VASTLEGGEN VAN ABORTUS IN OVEREENSTEMMING MET DE GRONDWET?

De voorstellen om abortus in de Belgische Grondwet op te nemen, stuiten bovendien op twee juridische moeilijkheden:

- Voor een herziening van de Belgische Grondwet is vereist dat een dergelijke wijziging was voorzien in de verklaring tot herziening van de Grondwet die tijdens de vorige zittingsperiode werd aangenomen. Hoewel titel II van de Grondwet in het algemeen voor herziening is opengesteld, bevat de in 2024 aangenomen verklaring inzake de herziening van de Grondwet geen expliciete vermelding van de opname van een artikel over het recht op abortus.

- Fundamenteler nog is de vraag of de vermelding van abortus in de Grondwet relevant is gezien de rol die aan een nationale grondwet is toebedeeld. Een grondwet is immers niet zozeer een onbeperkte opsomming van individuele rechten, maar vooral de referentietekst die de institutionele structuur van de staat en de verhoudingen tussen de verschillende bestuursniveaus vastlegt. Het opnemen van abortus in de grondwet roept daarom vragen op over de betekenis zelf van deze tekst.

CONCLUSIE

De diverse voorstellen om abortus in de grondwet te verankeren brengen uiteindelijk een essentiële vraag naar voren: is het mogelijk om een dergelijk grondrecht op abortus te verzoenen met de verantwoordelijkheid van de staat en de samenleving om een relationele visie op de persoon te bevorderen, waarin solidariteit met het leven van anderen centraal staat?

Concreet: welk overheidsbeleid kiezen we om vrouwen en koppels daadwerkelijk de middelen te geven om een ongewenste zwangerschap voort te zetten? En hoe begeleiden we vrouwen die abortus overwegen of er gebruik van hebben gemaakt? Abortus is verre van een symbolische eis, maar een maatschappelijke uitdaging die om een echt menselijk antwoord vraagt.

HET EUROPEES INSTITUUT VOOR BIO-ETHIEK is een onderzoekscentrum op het gebied van biomedische ethiek. Het IEB is onafhankelijk van welke institutionele structuur dan ook en streeft ernaar burgers, gezondheidswerkers en beleidsmakers te informeren, op te leiden en bewust te maken van bio-ethische vraagstukken, met het oog op een ethiek die gebaseerd is op de bevordering van de mens en diens waardigheid.

www.ieb-eib.org/nl

OVERZICHT VAN DE VOORSTELLEN VAN DE PARTIJEN

ECOLO-GROEN – voorstel 56K0030: het "**recht op abortus**" expliciet opnemen in artikel 22, onder het kopje „eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer". Het voorstel werd in 2026 in de commissie verworpen met 11 stemmen tegen 6.

LES ENGAGÉS – voorstel 56K1266: dit is een voorstel tot herziening van titel II van de Grondwet om daarin tijdens de volgende zittingsperiode een artikel op te nemen dat "**het recht op vrijwillige zwangerschapsafbreking**" waarborgt.

Anders – voorstel 56K0895: een ruimere benadering, gericht op het opnemen van het "**recht op zelfbeschikking**" in de Grondwet, waaruit abortus zou voortvloeien; „Een grondwettelijke bescherming van het recht op zelfbeschikking, met inbegrip van het recht op euthanasie en abortus, zal het waarborgen van de bescherming van de grondrechten in België versterken."

MR – voorstel 56K0925: een artikel 23bis invoeren over het "**recht om over het eigen lichaam te beschikken**", dat met name abortus zou beschermen, maar ook andere keuzes in verband met lichamelijke autonomie, zoals kunstmatige voortplanting of euthanasie.

PS – voorstel 56K1122: invoering van een artikel 23bis waarin de "**seksuele en reproductieve rechten**" worden vastgelegd, met een expliciet recht op gratis toegang tot abortus en anticonceptie; de tekst voorziet met name in de legalisering van abortus tot ten minste 18 weken na de bevruchting.

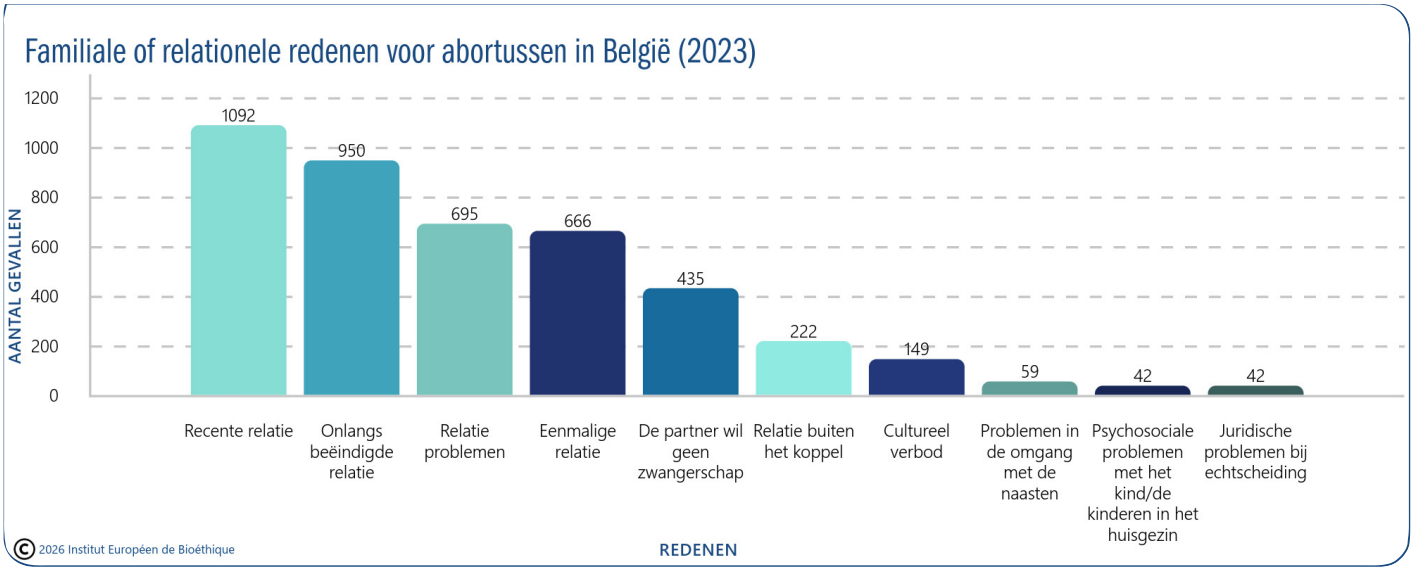
Naast deze discussies zijn er opnieuw wetsvoorstellen ingediend om abortus verder te liberaliseren. Tot de voorgestelde maatregelen behoren met name:

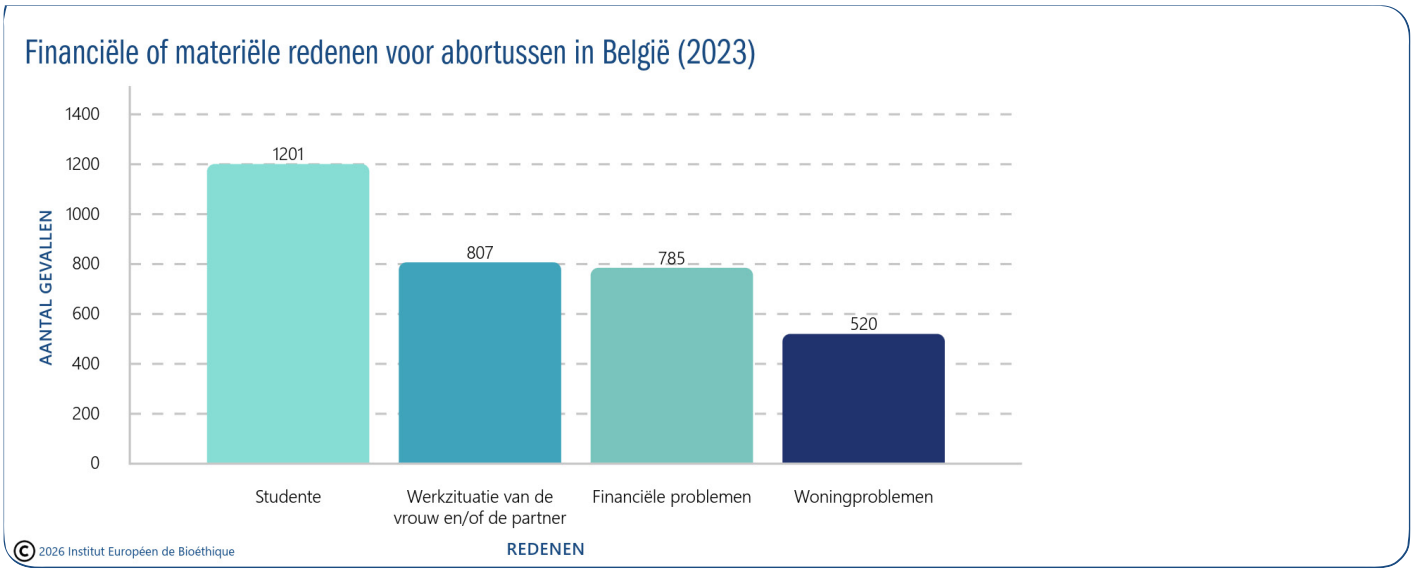
- het verlengen van de termijn voor abortus van 12 tot 18 of zelfs 20 weken zwangerschap
- het verkorten van de verplichte bedenktijd van zes naar twee dagen, of zelfs de volledige afschaffing ervan

DE REDENEN WAAROM VROUWEN EEN ABORTUS ONDERGAAN

Het laatste tweejaarlijkse rapport van de Nationale Evaluatiecommissie voor de abortuswet in België (cijfers 2022-2023) brengt de redenen in kaart waarom vrouwen een abortus ondergaan.

Daarbij valt het niet te verwaarlozen aandeel van familiale of relationele redenen (20,5%) op, evenals dat van financiële of materiële redenen (14,5%).

[2] Nationale Commissie voor de evaluatie van de toepassing van de wet van 15 oktober betreffende de zwangerschapsafbreking verslag aan het Parlement (2022-2023), maart 2025, beschikbaar op www.health.belgium.be